

Г. В. ГОРПИНЧЕНКО (пошукувач)
Приазовський державний технічний університет,
К. І. ПРИХОДЧЕНКО (д-р пед. наук, проф.)
Донецький національний технічний університет

ТВОРЧА СПРЯМОВАНІСТЬ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Ця стаття детально підносить досить актуальну в сьогоденні проблему особливостей формування художньо-конструкторських здібностей дітей молодшого шкільного віку, що носить особистісно-орієнтований характер. Особлива увага в процесі дослідження приділяється виявленню різноманітних форм розвитку художньо-конструкторських здібностей у дітей молодшого шкільного віку для створення сприятливих умов розвитку творчої кмітливості, сенсорних можливостей осмисленого відношення до своєї і колективної роботи, відповідального відношення до праці, спонукання до інтелектуальної творчої активності.

Ключові слова: *творча особистість, технічна творчість, пізнавальна активність, творчий інтерес.*

Постановка проблеми: Однією з актуальних проблем у сучасних умовах є використання новітніх досягнень науки, техніки та мистецтва у створенні досконалого матеріально-предметного середовища життя і діяльності людини на виробництві та в побуті. Для цього потрібна велика кількість фахівців в області художнього конструювання та технічного дизайну. На ринку праці існує стійкий попит на послуги дизайнерів житлових та офісних приміщень, у промисловості у сфері народного споживання збільшується потреба в фахівцях з дизайну та художнього конструювання, і їх роль у сфері виробництва буде весь час зростати. Тому необхідно здійснювати кваліфіковану підготовку школярів до діяльності в області дизайну та художнього конструювання. Таке навчання у школі може забезпечити спеціально підготовлений викладач, який має бути зорієнтований на активний пошук інноваційних форм, методів, що сприяють не лише навчанню учнів художньо відображати дійсність у яскравих образах, з відтворенням об'єктивно існуючих властивостей реального світу, а й формуванню в них здатності до емоційно-почуттєвого сприйняття предметної дійсності.

Велике значення набуває художнє конструювання як вид художньо-творчої діяльності, засобами якої вирішуються естетичні, функціональні, технологічно-економічні завдання формотворення та закладаються основи естетичного ставлення людини до світу, завдяки чому досягається цілісність і гармонійність її розвитку. Ефективність оволодіння юним поколінням теорією і практикою художнього конструювання залежить від якості підготовки вчителя до навчання його основам. Тому першочерговими завданнями цієї підготовки є: формування у викладачів художньо-конструкторських знань, умінь та навичок, ерудиції у галузі мистецтва; ознайомлення їх з інноваційними підходами до використання образотворчого мистецтва у навчанні та вихованні учнів; оволодіння ними широким спектром художньо-конструкторських технологій.

Одним із напрямів реалізації поставлених завдань є впровадження художнього конструювання у процес художньо-педагогічної підготовки учителя початкових класів.

Мета та завдання: Метою статті є визначення основних напрямів та розкриття змістових аспектів основ художнього конструювання в професійній підготовці учителів початкових класів.

Аналіз основних досліджень та публікацій: Становленню, формуванню та розвитку дизайн-освіти дітей молодшого шкільного стали науково-методичні праці, в яких розглядаються питання використання кольорознавства у підготовці вчителя (Б.Нешумов, І.Волкотруб, О.Рудницька, А.Алексюк, І. Лернер, О.Семенов, О.Коберник, **В.А.Моляко** та інші); основи композиції та композиційної діяльності вчителів образотворчого мистецтва (Г.Гребенюк, *Е.Громов*, *І.Зязюн* та інші); художні техніки та конструктивні види роботи з папером (Г.Гребенюк, І.Волкотруб, *Е.Громов*, **В.А.Моляко** та інші) [1-14].

Основний зміст статті: Художнє конструювання може розглядатися як специфічна система закономірностей і принципів формоутворення і як творчий акт, що послідовно розвивається у процесі проектування [1]. Проектування, таким чином, може бути представлено у вигляді системи понять і принципів – теоретичних поглядів, що закладають основу професійного проектного мислення, а

також системи проектних дій, що пропонуються існуючими методиками художнього конструювання.

У технічній естетиці – науковій основі художнього конструювання комплекс принципів формоутворення включає: сукупність основних вимог до проектування масової промислової продукції; аналіз впливу основних формотворчих факторів на зміст і форму проектованої речі; сукупність принципів композиційної роботи.

Щоб успішно здійснити процес формоутворення в художньому конструюванні необхідно: виявити основні вимоги технічної естетики до проектування промислового продукту; показати, як співвідношення цих вимог впливає на отримання промислових продуктів і створення їх реальної форми; використовувати основні закономірності, з яких складається цілісна та гармонійна форма, тобто, закономірності та засоби композиції; розглянути сам процес проектування і технічні засоби, що його забезпечують. Звідси основним принципом художнього конструювання, на переконання дослідника І.Т.Волкотруб, є єдність корисного та прекрасного, утилітарного і естетичного [2].

Як відомо, педагогічним процесом називається взаємодія, що розвивається між вихователем та вихованцями, вона спрямована на досягнення заданої мети і призводить до заздалегідь наміченої зміни стану, перетворення властивостей і якостей вихованців. Іншими словами, педагогічний процес – це процес, в якому соціальний досвід перетворюється в якості особистості. У процесі художнього конструювання викладач може використати наведену структуру відповідно до конкретних потреб практичної діяльності: об'єднувати, диференціювати матеріал окремих завдань, чергувати теоретичні, практичні заняття, на свій розсуд обирати форми контролю, змінювати змістове наповнення практичних самостійних завдань, не порушуючи послідовність у викладанні навчального матеріалу.

Педагогічне керівництво процесом художнього конструювання викладача до навчання учнів основної школи художнього конструювання базується на таких підходах:

- діяльнісному, який передбачає включення викладачів до різноманітних форм педагогічної та художньо-конструкторської діяльності з метою формування їхньої готовності до навчання учнів початкової школи художньому конструюванню;
- міждисциплінарному, який передбачає взаємне узгодження навчальних програм гуманітарного та мистецького циклів, що сприяє формуванню цілісного погляду на художньо-конструкторську діяльність та формування компетенцій;
- культурологічному, за яким художнє конструювання розглядається як феномен культури, а процес підготовки викладача до навчання молодших школярів художньому конструюванню як засвоєння культурного досвіду людства з тим, щоб стати його транслятором, здатним перетворити учнів на носіїв і творців художньої культури засобами художнього конструювання.

О. Рудницька підкреслювала, що "зміст предметного навчання мистецтва слід розглядати в інтегративному контексті – як спорідненість різних елементів знань про особливості розкриття багатоаспектності навколишнього світу, відображення реальності мовою ліній, барв, звуків, які людина сприймає за допомогою зору, слуху та інших органів чуття" [3, 106]. Інтеграція змісту на міждисциплінарному та внутрішньопредметному рівнях існує в художньому конструюванні, тому така творча діяльність має інтегративний характер.

Міждисциплінарна інтеграція зумовлює синтез знань водночас з декількох дисциплін: образотворчого мистецтва, культурології, рідної мови, математики, креслення. Навчальний матеріал об'єднується з різних галузей знань. При цьому забезпечується як ефективне засвоєння навчального матеріалу, так і пізнавальний розвиток школярів.

Внутрішньопредметна інтеграція полягає в синтезі загальнохудожніх та спеціальних дисциплін. Базовою основою для здійснення художньо-конструкторської діяльності є синтез теоретичних знань та практичних умінь з конструювання, рисунку, живопису композиції, кольорознавства, декоративно-ужиткового мистецтва, історії мистецтв, що сприяє розумінню сутності художньо-конструкторського пошуку, формуванню образної уяви, вмінню реалізувати свій творчий задум [4].

При цьому акцентується увага на відборі змісту, форм, методів підготовки, які забезпечують ефективність отримання необхідного обсягу знань, умінь та навичок у навчально-виховному процесі.

На нашу думку, вагомим чинником формування у викладачів початкової школи позитивного ставлення до професійної діяльності; розвиток їхньої педагогічної спрямованості на художньо-конструкторську діяльність; активізація творчого досвіду та розширення сфери емоційно-естетичних вражень; вироблення необхідних художньо-конструкторських знань, умінь та навичок, здатності до цілісного синтетичного сприйняття та розуміння предметної дійсності як об'єкта і сфери діяльності з художнього конструювання; розвиток власного професійного стилю, художнього смаку, мислення

(комбінаторного, асоціативного, абстрактного, евристичного, логічного, аналітичного, системного) та здібностей щодо сприйняття нового, сміливого у практиці), стимулювання педагогів до активного творчого пошуку в художньо-конструкторській діяльності є:

- формування системи стійких знань про зміст та особливості художньо-конструкторської діяльності, можливості використання художнього конструювання в процесі викладання загальноосвітніх дисциплін;
- сприяння оволодінню широким спектром художньо-конструкторських технологій, ознайомити їх з особливостями пластично-проектного матеріалу;
- набуття практичних умінь: художньо-аналітичних, комбінаторно-технологічних, евристично-проектних, організаційно-комунікативних; виставково-експлікаційних;
- збагачення власного художньо-естетичного досвіду для подальшого використання художнього конструювання у професійній діяльності;
- спрямування до самостійного творчого пошуку та самореалізації в художньо-конструкторській діяльності.

Теоретичні заняття, які сприяють цілеспрямованому впливу на художньо-педагогічний світогляд фахівців, поглибленню загальної та художньої культури, виробленню навичок самостійного здобування знань для розв'язання художньо-творчих та художньо-конструкторських завдань, надають певний обсяг знань з основ художнього конструювання про:

- специфічні особливості предмету і змісту художнього конструювання, як інтегративного елементу в загальній структурі художньо-педагогічної діяльності;
- місце художнього конструювання в системі сучасної освіти;
- педагогічний потенціал художнього конструювання у навчально-виховному процесі;
- знання особливостей художньо-конструкторської діяльності школярів початкових класів;
- практичне значення художнього конструювання у позакласній роботі (можливість виготовлення дидактичного та наочного матеріалу, оформлення дитячих виставок).

На думку А. Алексюка "знання не існують самі по собі: вони завжди є елементами якоїсь діяльності (певних умінь), дій" [5, 256]. Відповідно, І.Лернер наголошує, що професійно-педагогічні знання викладача реалізуються практично через "засвоений суб'єктом спосіб виконання дії, котрий забезпечує реалізацію сукупності знань, що набуваються" [6, 24]. Основними формами проведення практичних занять, які спрямовані на формування умінь та навичок, необхідних для успішного засвоєння навчального матеріалу, є проблемно-творчі, евристично-проектні та професійно орієнтовані. Проблемно-творчі заняття спрямовують на пошук нестандартних художньо-конструкторських рішень, розширення творчого досвіду, нетрадиційне використання різноманітних матеріалів. Особлива увага приділяється системі творчих практичних занять на основі виконання клаузур (прийомів об'ємного моделювання), оскільки у навчанні клазура слугує, перш за все, для розвитку образного мислення, фантазії, композиційних здібностей, навичок яскравого відображення творчих задумів [7]. Такий підхід забезпечує умови до самостійної творчої роботи, що передбачає не заучування та повторення матеріалу, а створення за уявою без попереднього ескізування різнопланових об'ємних композицій, що дозволяє відпрацьовувати навички комбінаторного формоутворення; вибір оптимальної ідеї з цілої низки альтернативних ідей; осмислення функціональних, конструктивних, технологічних властивостей об'єкта проектування, що загалом впливає на розвиток здібностей дитини до абстрактного, просторового та композиційного мислення, яке виявляється в таких операціях, як: порівняння, узагальнення, систематизація, абстрагування, конкретизація. Різноманітна гама тем клаузур орієнтує на пошук нестандартного рішення та вміння підпорядковувати техніку виконання художньо-конструкторського змісту в авторському задумі.

Евристично-проектні заняття сприяють активізації творчого пошуку, систематизації та інтеграції образотворчих та художньо-конструкторських знань, умінь та навичок. Школярі вчать самовираженню, уточнюються мистецтвознавчі поняття; формуються знання про евристичні прийоми та методи активізації творчого пошуку (аналогії, інверсії, евристичного комбінування, асоціативного підходу) [8].

Професійно орієнтовані заняття складаються з ознайомлення із особливостями художньо-конструкторської діяльності молодших школярів, набуття методичних художньо-конструкторських умінь у процесі педагогічного керівництва їхньою творчою діяльністю. Змістом таких занять є визначення художньо-конструкторської тематики шкільних завдань, розробка інформаційного та ілюстративного матеріалу до уроків.

Варто погодитися з думкою О. Семеног, що "система професійної підготовки повинна бути спрямована на підготовку вчителя-дослідника нового типу мислення, якому притаманний високий

динамізм, для якого головним є культ пошуку, пізнання, а не лише культ знань" [9, 11]. Основу для розвитку фантазії, творчої уяви, творчого мислення, прояву індивідуальних здібностей, формування навичок художньо-педагогічного самовираження складає аналіз мистецтвознавчої та наукової літератури, збирання інформаційно-ілюстративного матеріалу, написання наукових робіт, коротких письмових та усних повідомлень, сценаріїв до виховних заходів, проектування та оформлення виставок [10].

Гармонійне поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до навчання учнів художньому конструюванню передбачає:

- педагогічно доцільно добирати матеріал з художнього конструювання для застосування його у своїй професійній художньо-педагогічній діяльності;
- творчо підходити до вибору форм і методів викладання у процесі художньо-конструкторської діяльності, адекватно до її змісту та завдань;
- розробляти навчально-виховні заходи на основі використання художнього конструювання;
- формувати позитивне ставлення учнів основної школи до художньо-конструкторської діяльності; викликати в них інтерес до використання художнього конструювання як на уроках, так і в позаурочний час.

Таким чином, впровадження художнього конструювання в навчальний процес початкової школи сприяє формуванню викладача як творчої індивідуальності, який володіє сучасними художніми технологіями, професійно-художньою майстерністю та необхідним потенціалом художньо-конструкторських знань, умінь і навичок, що забезпечать йому успішне викладання художнього конструювання в урочний та позаурочний час.

Список використаної літератури

1. Нешумов Б.В. Художественное проектирование: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. "Черчение, рисование и труд" / Б.В. Нешумов, Е.Д. Щедрин, Г.Б. Минервин. – М.: Просвещение, 1979. – 175 с.
2. Волкотруб И.Т. Основы художественного конструирования. Моделирование материалов и биоформ / И.Т. Волкотруб. – К.: Вища школа, 1982. – 152 с.
3. Рудницька О. П. Основы викладання мистецьких дисциплін: навч. посіб. / О. Рудницька. – К., 1998. – 182 с.
4. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. / О. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
5. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник / А. М. Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 558 с.
6. Лернер И. Я. Человеческий фактор и функции содержания образования / И. Я. Лернер // Советская педагогика. – 1987. – № 11. – С. 60-65.
7. Гребенюк Г. Є. Основы композиції та рисунку: під. для учнів проф.-тех. навч. закл. / Г. Є. Гребенюк. – К.: Техніка, 1997. – 221 с.: іл.
8. Голубенко М. Проектна діяльність у школі / М.Голубенко. – К.: Шк.світ, 2007. – 128 с.
9. Семенов О. М. Організація науково-дослідної роботи студентів філологічних факультетів педагогічних університетів: навч.-метод. посіб. / О. М. Семенов. – К.; Глухів: РВВ ГДПУ, 2002. – 96 с.
10. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика. / За ред. О.М.Коверника. – К.: Науковий світ, 2003. -172с.
11. Приходченко К.І. Творче освітньо-виховне середовище загальноосвітнього закладу гуманітарного профілю: монографія / К.І.Приходченко. – Донецьк: Донеччина, 2007. – 640с.
12. Громов Е.С Художественное творчество / Е.С.Громов. – М.: Политиздат, 1970 – 263с.
13. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність як мистецька дія / І.А.Зязюн // Рідна школа. – 1995. – № 7-8. – С.31-50.
14. Моляко В.А. Творческая одаренность и воспитание творческой личности / В.А.Моляко. – К.: Знание, 1991. – 20с.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2013

А. В. Горпинченко, К. И. Приходченко. Творческая направленность учителей начальных классов на художественно-конструкторскую деятельность

Данная статья детально поднимает достаточно актуальную в нынешнем времени проблему особенностей формирования художественно-конструкторских способностей детей младшего

школьного возраста, которая носит личностно-ориентированный характер. Особенное внимание в процессе исследования уделяется выявлению разнообразных форм развития художественно-конструкторских способностей детей младшего школьного возраста для создания благоприятных условий развития творческой смекалки, сенсорных возможностей осмысленного отношения к своей и коллективной работе, ответственному отношению к труду, побуждению к интеллектуальной творческой активности.

Ключевые слова: творческая личность, техническое творчество, познавательная активность, творческий интерес.

H. Gorpichenko, K. Prihodchenko. The Creative Orientation of Primary School Teachers on Art and Design Activity

This article raises quite actual problem of today's life. Peculiarities of the formation of art and design abilities of primary school children have personal-oriented nature. Special attention in the process of research is paid to various forms of art and design abilities development at primary school.

Interdisciplinary integration predetermines synthesis of knowledge of several disciplines: fine arts, cultural science, native language, mathematics. The training material unites different fields of knowledge, providing both effective assimilation of training material, and informative development of school students. Integration within the subject consists in the synthesis of all-art and special disciplines.

Keywords: creative personality, technical creativity, cognitive activity, creative interest.